

СУБ'ЄКТИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБОРОНИ УКРАЇНИ: ПОНЯТТЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ

SUBJECTS OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL SUPPORT OF DEFENSE OF UKRAINE: CONCEPT AND CLASSIFICATION

Пашинський В.Й.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
докторант кафедри адміністративного права
юридичного факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

Стаття присвячена дослідженню сучасних теоретичних підходів щодо суб'єктів адміністративно-правового забезпечення оборони держави. Розглядаються система, адміністративно-правовий статус та питання класифікації суб'єктів адміністративно-правового забезпечення оборони.

Ключові слова: оборона держави, адміністративно-правове забезпечення, суб'єкти адміністративно-правового забезпечення, система суб'єктів адміністративно-правового забезпечення, адміністративно-правовий статус.

Статья посвящена исследованию современных теоретических подходов в отношении субъектов административно-правового обеспечения обороны государства. Рассматриваются система, административно-правовой статус и вопросы классификации субъектов административно-правового обеспечения обороны.

Ключевые слова: оборона государства, административно-правовое обеспечение, субъекты административно-правового обеспечения, система субъектов административно-правового обеспечения, административно-правовой статус.

The article is devoted to the study of modern theoretical approaches to the subjects of administrative and legal support of state defense. The system, the administrative and legal status and the classification of the subjects of the administrative and legal support of defense are considered.

Key words: state defense, administrative and legal support, subjects of administrative and legal support, system of subjects of administrative and legal support, administrative and legal status.

Постановка проблеми. Серед теоретичних проблем питання забезпечення оборони держави займають важливе місце і потребують подальшого дослідження щодо суб'єктів адміністративно-правового забезпечення оборони, які мають важливе як теоретичне, так і практичне значення. Наукове дослідження та чітке визначення в ході оборонної реформи системи суб'єктів забезпечення оборони держави, їх адміністративно-правового статусу, розмежування функцій і повноважень, є одним із елементів створення сучасної системи оборони, яка відповідає євроатлантичним стандартам.

Аналіз досліджень і публікацій. Теоретичні питання щодо суб'єктів права, суб'єктів правовідносин, суб'єктів адміністративно-правового забезпечення та їх класифікації у своїх наукових працях розглядали Ю.П. Битяк, В.В. Богущкий, М.А. Бояринцева, Л.В. Бринцева, В.М. Гарашук, В.В. Зуй, М.І. Козюбра, В.М. Корякін, А.В. Кудашкін, С.П. Погребняк, В.В. Сакурєнко, О.Ф. Скаун, К.В. Фатєєв та інші.

Метою статті є подальше дослідження сучасних теоретичних підходів щодо визначення поняття суб'єктів адміністративно-правового забезпечення оборони держави, їх адміністративно-правового статусу і класифікації.

Виклад основного матеріалу. Ефективність системи адміністративно-правового забезпечення оборони України має своєю невід'ємною умовою визначеність правового статусу суб'єктів такого

забезпечення. Суб'єкт (від лат. *subjectum* – те, що лежить внизу, перебуває в основі) у загальному розумінні тлумачиться як істота, здатна до пізнання навколишнього світу, об'єктивної дійсності й до цілеспрямованої діяльності; особа, група осіб, організація, яким належить активна роль у певному процесі, акті; особа або організація як носій певних прав і обов'язків [1, с. 814].

У юридичній науці категорія «суб'єкт» традиційно постає у двох аспектах: як суб'єкт права і як суб'єкт правовідносин. Суб'єкт права – це потенційний учасник правовідносин, розглянутий законодавцем у статичному стані, з погляду володіння ним правосуб'єктністю [2, с. 586], учасник суспільних відносин, який на підставі чинного законодавства визнається носієм суб'єктивних прав і відповідних обов'язків [3, с. 16], конструкція, що уособлює людське начало в системі права, є її первинним (вихідним) елементом, що об'єднує (синтезує) індивідуально-особистісне з безособистісним, формально-юридичним у ній [4, с. 149]. Суб'єкт правовідносин визначається як суб'єкт права, який вступив у правовідносини для реалізації прав і обов'язків [4, с. 228], індивідуальний або колективний суб'єкт, який на підставі правових норм використовує свою правосуб'єктність у конкретних правовідносинах, тобто реалізує суб'єктивні права і юридичні обов'язки, повноваження і юридичну відповідальність [5, с. 136]. Більшість вчених вважає, що категорії «суб'єкт права» і «суб'єкт правовідносин»

співвідносяться як ціле і його частина, водночас, у правовій науці має місце і їх отождолення. Ми підтримуємо думку, відповідно до якої зміст цих категорій не можна отождолювати. На користь цієї позиції висуваються такі аргументи: по-перше, якщо суб'єкт права і суб'єкт правовідносин – категорії ідентичні, із цього випливає, що вони є суб'єктами одного і того ж поняття, отже, цим ставиться знак рівності між правом і правовідносинами, що, врешті-решт, призводить до заперечення нормативної природи права; по-друге, якщо суб'єкт права тільки потенційно володіє правами й обов'язками, які в кінцевому підсумку можуть лишитися нереалізованими, то суб'єкт правовідносин – це завжди учасник реально існуючого процесу здійснення суб'єктивних прав і юридичних обов'язків; по-третє, суб'єкт права визначається правовою нормою (сукупністю норм), а для суб'єкта правовідносин разом з правовими нормами необхідна наявність реалізованого вольового елемента; по-четверте, суб'єкт права виступає як щось абстрактне, не персоналізоване, а суб'єктові правовідносин завжди відводиться конкретна роль; по-п'яте, за обсягом коло суб'єктів правовідносин і права не співпадає, оскільки окремі суб'єкти права через брак у них необхідних якостей не мають можливості взяти участь у деяких правовідносинах [6, с. 463]. Безумовно, остання з наведених відмінностей не притаманна відносинам, що складаються у сфері публічного управління, зокрема, у такій сфері публічного управління, як оборона держави, оскільки їх суб'єкти не можуть не мати обсягу правосуб'єктності, відповідно до покладених на них завдань і функцій.

Коло суб'єктів адміністративно-правового забезпечення, якими виступають суб'єкти правовідносин, у кожному окремому випадку є різним і залежить від сфери публічного управління, діяльність в якій ці суб'єкти забезпечують. Це стосується і такої сфери публічного управління, як сфера оборони держави, що має своє визначене коло суб'єктів адміністративно-правового забезпечення. Особливістю суб'єктів адміністративно-правового забезпечення оборони є те, що ними можуть бути лише органи, наділені відповідними повноваженнями у сфері оборони. За своєю сутністю, діяльність суб'єктів адміністративно-правового забезпечення оборони охоплює не всі засоби, методи та процедури, які сприяють досягненню публічного інтересу у сфері оборони, а лише ті з них, які носять правовий характер і регулюються нормами права, передусім адміністративного права. Крім того, особливості публічного інтересу у сфері оборони (як публічний інтерес ми розуміємо інтерес, визнаний державою, закріплений в об'єктивному праві або такий, що випливає з його загального змісту, предметом якого є благо, необхідне як суспільству в цілому, так і соціальним групам та окремим індивідам для їх нормального функціонування і розвитку) [7, с. 26] обумовлюють звуження кола суб'єктів адміністративно-правового забезпечення до тих інституцій, на які законом покладено функції щодо застосування адміністративно-правових засобів, методів і проце-

дур, пов'язаних з підготовкою до оборони, збройного захисту держави у разі збройної агресії або збройного конфлікту. Варто наголосити, що при цьому, зважаючи на особливості повноважень суб'єктів адміністративно-правового забезпечення оборони України, таке забезпечення завжди має загальний характер і стосується всіх суб'єктів правовідносин у сфері оборони держави.

На підставі викладеного вище можна сформулювати поняття суб'єктів адміністративно-правового забезпечення оборони України як системи суб'єктів публічного управління, що за допомогою адміністративно-правових засобів, методів і процедур визначають та організовують реалізацію державної політики у сфері оборони, яка охоплює всі сфери суспільного життя, і направлена на підготовку до оборони держави, її збройного захисту у разі збройної агресії або збройного конфлікту.

Суб'єкти адміністративно-правового забезпечення оборони України у своїй сукупності утворюють систему, яка відповідає ознакам соціальних систем, сформульованих Т. Парсонсом: вона адаптована до сучасних умов розвитку української держави; має спільну мету – забезпечення високого рівня обороноздатності; всі її елементи зкоординовані між собою за допомогою визначення їх правового статусу (з урахуванням ієрархічності) і окреслення ролі кожного з них під час визначення заходів державної політики у сфері оборони; збереження ціннісних елементів забезпечується за допомогою стратегій та доктрин (стратегія національної безпеки, воєнна доктрина), в яких містяться погляди на причини виникнення, сутність і характер сучасних воєнних конфліктів, принципи і шляхи запобігання їх виникненню, підготовку держави до можливого воєнного конфлікту, а також на застосування воєнної сили для захисту державного суверенітету, територіальної цілісності, інших життєво важливих національних інтересів [10].

Суб'єкти адміністративно-правового забезпечення оборони України можуть бути класифіковані за декількома критеріями, першим з-поміж яких є порядок формування: а) виборний порядок – органи (організації), які обираються народом України, населенням певної адміністративно-територіальної одиниці, зборами громадської організації (Верховна Рада України, Президент України, органи місцевого самоврядування, громадські організації); б) у порядку призначення (Рада національної безпеки і оборони України, Кабінет Міністрів України, Міністерство оборони України, інші центральні органи виконавчої влади, Збройні Сили України, інші військові формування, утворені відповідно до законів України); в) виборно-призначувальний порядок (деякі суб'єкти громадянського суспільства, наприклад, громадська рада при Міністерстві оборони України, склад якої обирається представниками громадянського суспільства і затверджується Міністром оборони України).

Крім того, за критерієм класифікації може бути обрана предметна підвідомчість, компетенція суб'єктів адміністративно-правового забезпечення оборони України: а) органи загальної компетенції

(Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, органи місцевого самоврядування); б) органи (організації) спеціальної компетенції (Рада національної безпеки і оборони України, Міністерство оборони України, Збройні Сили України, інші військові формування, утворені відповідно до законів України, суб'єкти громадянського суспільства, статутні цілі яких обмежені діяльністю у сфері забезпечення оборони України).

Так, згідно з Воєнною доктриною України сили оборони, на які безпосередньо покладається спеціальне завдання забезпечення оборони держави, складають Збройні Сили України, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Державна спеціальна служба транспорту, інші утворені відповідно до законів України військові формування, а також правоохоронні та розвідувальні органи, у частині залучення їх до виконання завдань з оборони держави.

За належністю до підсистем публічного управління суб'єкти адміністративно-правового забезпечення оборони України можуть розподілятися на: а) органи державної влади (Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, центральні органи виконавчої влади); б) органи місцевого самоврядування; в) консультативно-допоміжні органи (Рада національної безпеки і оборони України, Військовий Кабінет Ради національної безпеки і оборони України, Колегія Міністерства оборони України, громадські ради); г) інститути громадянського суспільства.

Адміністративно-правовий статус суб'єктів адміністративно-правового забезпечення оборони України являє собою різновид адміністративно-правового статусу, який в науці адміністративного права визначають як встановлену законом та іншими правовими актами сукупність прав і обов'язків, що гарантують участь в управлінні державними справами і задоволення публічних та особистих інтересів через діяльність державної влади й органів місцевого самоврядування [9, с. 21], встановлені адміністративно-правовими нормами права й обов'язки особи в сукупності з обсягом та характером її правосуб'єктності [10, с. 33], в аспекті діяльності публічних органів управління у сфері

оборони – систему прав, обов'язків та заходів юридичної відповідальності, які встановлені нормами національного та міжнародного законодавства для виконання визначеної компетенції і повноважень [11, с. 258]. Безумовно, мають місце і більш широкі за своїм змістом визначення: адміністративно-правовий статус як сукупність основних (невід'ємних) прав і свобод людини і громадянина, що закріплюються Конституцією України, нормами різних галузей права, зокрема адміністративно-правовими нормами; гарантії реалізації цих прав та обов'язків, а також механізм їх охорони державою [12, с. 58], мета та принципи діяльності суб'єкта, його завдання і функції – так званий «цільовий блок» правового статусу; правові приписи, що регламентують організаційні аспекти його діяльності (порядок утворення, реорганізацію, ліквідацію, структуру, підпорядкованість тощо); компетенція та повноваження [13, с. 147]. Наприклад, К.В. Фатєєва вважає, що суб'єкт забезпечення воєнної безпеки є учасником суспільних відносин із забезпечення воєнної безпеки держави, якого юридична норма наділила правами та обов'язками [14, с. 49].

На нашу думку, незважаючи на різні підходи, саме тріада: права – обов'язки – відповідальність, більш повно характеризує особливості адміністративно-правового статусу суб'єктів адміністративно-правового забезпечення оборони України та їх місце в системі правового забезпечення оборони держави.

Висновки. Систему суб'єктів адміністративно-правового забезпечення оборони України складають суб'єкти публічного управління, які за допомогою адміністративно-правових засобів, методів і процедур визначають та організують реалізацію державної політики у сфері оборони, що охоплює всі сфери суспільного життя і направлена на підготовку до оборони держави, її збройного захисту у разі збройної агресії або збройного конфлікту.

Адміністративно-правовий статус суб'єктів забезпечення оборони України можна визначити як встановлену нормами адміністративного права сукупність їх прав, обов'язків та відповідальності, реалізація яких має своєю метою досягнення високого рівня обороноздатності держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Словник української мови: в 11 т. / АН УРСР; Ін-т мовознавства; за ред. І.К. Білодіда. – К.: Наук. думка, 1970–1980. – Т. 9. – 1978. – 896 с.
2. Окунев І.С. Правовий статус суб'єкта права: поняття та ознаки / І.С. Окунев // *Правова держава: щорічник наукових праць Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України*. – К., 2005. – Вип. 16. – С. 583–590.
3. Чанишева Г.І. Окремі теоретичні проблеми сучасного трудового права України / Г.І. Чанишева, Н.Б. Болотіна // *Право України*. – 1999. – № 9. – С. 12–19.
4. Загальна теорія права: підруч. / за заг. ред. М.І. Козюбри. – К.: ВАІТЕ, 2015. – 392 с.
5. Скакун О.Ф. Теорія права і государства [Текст]: учеб. / О.Ф. Скакун, Н.К. Подберезский. – Х.: Харківський держ. педагогічний ун-т ім. Г.С. Сковороди, 1997. – 500 с.
6. Андріїв В.В. Правовідносини із соціального страхування: суб'єктно-правове питання / В.В. Андріїв // *Перші юридичні диспути з актуальних проблем приватного права, присвячені пам'яті Є.В. Васьковського: матер. Міжнар. наук.-практ. конф., Одеса, 15–16 квітня 2011 р.* / відп. ред. І.С. Кантафарова; ред. кол. І.С. Кантафарова, В.В. Валах, О.О. Нігреєва; Одеський нац. ун-т ім. І.І. Мечникова. – Одеса: Астропринт, 2011. – С. 462–464.
7. Бринцева Л.В. Адміністративно-правовий спір: сутність, поняття, ознаки [Текст]: монографія / Л.В. Бринцева. – Х.: Вид-во ФІНН, 2010. – 112 с.
8. Parsons T. *Social Systems and the Evolution of Action Theory* / T. Parsons. – New York: Free Press, 1977. – 420 p.
9. Бояринцева М.А. Адміністративно-правовий статус громадян: до питання про склад елементів / М.А. Бояринцева // *Право України*. – 2002. – № 2. – С. 21–25.

10. Галуцько В.М. Адміністративна відповідальність іноземців та осіб без громадянства в Україні: дис. ... канд. юрид. Наук: 12.00.07 / В. М. Галуцько. – К., 2010. – 180 с.
11. Сокурєнко В.В. Публічне адміністрування сферою оборони України: дис. ... док. юрид. наук / В.В. Сокурєнко. – К., 2016. – 574 с.
12. Адміністративне право: [підручник] / Ю.П. Битяк, В.М. Гарашук, В.В. Богуцький та ін.; за заг. ред. Ю.П. Битяка, В.М. Гарашука, В.В. Зуй. – Х.: Право, 2010. – 624 с.
13. Ейдельберг М.М. Суб'єкти адміністративно-правових відносин з приводу володіння земельної ділянки / М.М. Ейдельберг // Форум права. – 2010. – № 2. – С. 145–150 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-2/10emmpzd.pdf1>.
14. Военно-административное право (военная администрация): учеб. / В.М. Корякин, А.В. Кудашкин, К.В. Фатеев. – М.: За права военнослужащих, 2008. – Вып. 90. – 496 с. – (Серия: «Право в Вооруженных Силах – консультант»).